

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในการดำเนินคดีอาญา ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือเรียกชื่อโดยย่อว่า “คณะกรรมการ ป.ป.ช.” เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการไต่สวนและวินิจฉัยกรณีที่มีการกล่าวหาว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายแรงผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดที่เกี่ยวข้องกัน¹ รวมถึงดำเนินการกับบุคคลอื่นซึ่งเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ที่เกี่ยวข้องกับการให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย² โดยกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าผู้ถูกกล่าวหามีความผิดทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งรายงาน ส่วนวนการไต่สวน เอกสารหลักฐาน สำเนาอิเล็กทรอนิกส์ และคำวินิจฉัยไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีอาญาในศาลซึ่งมีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี³ จึงสมควรศึกษาแนวคิด หลักการพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการไต่สวน รวมถึงหลักการ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ซึ่งผู้ศึกษาขอเสนอ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา

แนวคิดของการดำเนินคดีอาญา คือ กระบวนการเพื่อให้รู้ถึงการกระทำความผิด ติดตามผู้กระทำผิด พิจารณาความผิด และลงโทษผู้กระทำผิด⁴ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่มุ่งหมายจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ รัฐจึงได้ก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ขึ้นมาดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว เช่น ตำรวจ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทั้งยังได้กำหนด กฎเกณฑ์

¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. มาตรา 28 (2).

² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. มาตรา 30.

³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561. มาตรา 91 (1).

⁴ จุติ ธรรมมนิพานิช. (2537). *หลักกฎหมายและแนวปฏิบัติว่าด้วยการจับและแจ้งข้อหา, การควบคุมและฝากขัง, การค้น และการปล่อยชั่วคราว*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ. หน้า 4.

ในการดำเนินคดีผ่านบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งการมุ่งบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกันคืออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การดำเนินคดีอาญาจึงไม่อาจเน้นเพียงการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเท่านั้น แต่ยังมีภารกิจสำคัญที่ต้องคำนึงถึงหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่อาจถูกระทบจากหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีด้วย

ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงมีความสำคัญมากที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้งสองประการดังกล่าว ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ดีจะต้องพยายามรักษาความสมดุล (Balance) ระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป้าหมายสองประการนี้ จะต้องไม่โน้มเอียงไปในทางหนึ่งทางใดมากนักหากคำนึงถึงแต่ความคล่องตัวในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษมากเกินไป ประชาชนก็อาจได้รับความเดือดร้อนเพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีอำนาจอย่างกว้างขวางในการจับ การค้น การสอบสวน การควบคุมตัว ฯลฯ ในทำนองเดียวกันหากมุ่งจะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป โดยเกรงว่าประชาชนจะได้รับความเดือดร้อนรำคาญจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้กระทำความผิดก็อาจพ้นจากการถูกนำตัวมาลงโทษอันจะส่งผลเสียหายต่อสังคม ความยุ่งยากในการบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจึงอยู่ตรงที่ว่า จะทำอย่างไรที่จะรักษาความสมดุลระหว่างเป้าหมายทั้งสองประการให้ได้นั่นเอง⁵ เพื่อเป็นการรักษาความสมดุลระหว่างอำนาจรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษกับหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงต้องคำนึงถึงหลักการสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ดังต่อไปนี้

2.1.1 หลักการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า กระบวนการพิจารณาทางอาญาจะต้องมีไว้เพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การปราบปรามอาชญากรรม (repression of criminal conduct) เป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการพิจารณาความอาญา อาชญากรรมจะต้องได้รับการควบคุมอย่างแน่นหนา (tight control) เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบสุขของสังคม จุดหมายปลายทางคือประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม⁶ ดังนั้น จึงเน้นไปที่ประสิทธิภาพความรวดเร็วและความแน่นอนของหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายของกระบวนการยุติธรรมขึ้นต้น

⁵ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2553). *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา*. กรุงเทพฯ: พลสยาม พรินดี. หน้า 1 – 2.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

อันได้แก่ ตำรวจ และ พนักงานอัยการ เป็นสำคัญ วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายนี้ จึงเน้นในด้านประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมที่สามารถควบคุมระงับและปราบปรามอาชญากรรม โดยมีแนวคิดว่าหากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถที่จะควบคุมและปราบปรามอาชญากรรม หรือจับกุมอาชญากรมาลงโทษตามกฎหมายได้ก็จะถูกประชาชนเพ่งเล็งว่า ความสงบเรียบร้อยของสังคมนั้นสูญสิ้นไปแล้ว อันทำให้ความไม่เชื่อถือนับและไม่เคารพกฎหมายเพิ่มมากขึ้น ผลเมืองที่เคารพกฎหมายก็จะตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม และเสรีภาพของประชาชนก็จะได้รับความกระทบกระเทือน ดังนั้น วัตถุประสงค์ของกระบวนการทางอาญาของรัฐที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือจะต้องมีการปรับปรุงและเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมให้มากยิ่งขึ้น⁷

2.1.2 หลักนิติธรรม (The rule of Law)

หลักนิติธรรม เป็นหลักการปกครองประเทศตามกฎหมายที่ดี โดยจะเน้นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานที่เชื่อถือได้ชอบด้วยขั้นตอนของกฎหมาย หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ อย่างครบถ้วนแล้ว ศาลก็อาจใช้ดุลยพินิจหรือปล่อยตัวจำเลยไป หรืออาจให้พิจารณาคดีใหม่ได้

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ก็ได้มีการกล่าวถึงหลักนิติธรรมไว้เช่นกัน ดังปรากฏใน มาตรา 3 วรรคสอง ว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของรัฐต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไป ตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของ ประชาชนโดยรวม”

จึงมีข้อนำพิจารณาว่าหลักนิติธรรมนั้นคืออะไร และเป็นอย่างไรในทางนิติศาสตร์เป็นที่ยอมรับกันว่าคำว่า “หลักนิติธรรม” มีที่มาจากนักนิติศาสตร์ ชาวอังกฤษที่ชื่อว่า “ไดซี่” ได้เขียนไว้ในตำรากฎหมายรัฐธรรมนูญ และกล่าวว่าลักษณะพิเศษของรัฐธรรมนูญอังกฤษก็คือ เป็นการปกครองที่มีอำนาจสูงสุดของกฎหมายหรือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) โดยเขาได้อธิบายว่าหลักแห่งกฎหมายมีความหมาย สามประการ⁸ได้แก่

ประการแรก คือ การปกครองที่ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจตามอำเภอใจ กล่าวคือการปกครองซึ่งบุคคลไม่อาจลงโทษหรือถูกบังคับตามกฎหมายให้ต้องรับโทษทางร่างกายหรือทางทรัพย์สิน นอกจากจะเป็นผลของการละเมิดกฎหมายอย่างชัดแจ้ง ซึ่งได้รับการพิสูจน์แล้วตามวิธีพิจารณาทางกฎหมายต่อหน้าศาลยุติธรรมของประเทศ

ประการที่สอง คือ บุคคลทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันและ ศาลเดียวกันเป็นผู้พิจารณา

⁷ สุรศักดิ์ ชูผล. (2546). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาชั้นพนักงานสอบสวน*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 34.

⁸ กุมพล พลวัน. (2550). *กฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายตามนิติธรรม*. *วารสารอัยการ*, 3(1). หน้า 34–35.

พิพากษา หมายความว่า ตามทฤษฎีแห่งความเสมอภาค ทางกฎหมายหรือที่ว่าคนทุกชั้นควรอยู่ภายใต้กฎหมายอันหนึ่งเดียวกัน ซึ่งศาลหนึ่งศาลเดียวกันเป็นผู้พิจารณาไม่ว่าผู้กระทำผิดกฎหมายนั้น

ประการที่สาม คือ หลักทั่วไปของกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นผลของกฎหมายสามัญของแผ่นดิน กล่าวคือ หลักทั่ว ๆ ไปแห่งรัฐธรรมนูญเป็นต้นว่าสิทธิที่จะมีเสรีภาพในร่างกายและเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะสำหรับคนอังกฤษเป็นผลคำพิพากษาของศาลซึ่งชี้ขาดเกี่ยวกับสิทธิของเอกชนในคดีต่าง ๆ ที่ได้นำมาขึ้นศาล

ความหมายของหลักนิติธรรมตามความเห็นของไคซึนั้น แม้จะมุ่งกล่าวถึงประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นประเทศที่มีได้ใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม แต่ก็ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเป็นหลักที่ควรนำมาใช้ในการตรากฎหมายและการปกครองประเทศ ต่อมากำว่าหลักนิติธรรมได้ขยายขอบเขตออกไปอีกมากและในแต่ละประเทศได้มีการใช้ชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป อาทิเช่น ประเทศในภาคพื้นยุโรป เรียกว่า “หลักนิติรัฐ” ส่วนในสหรัฐอเมริกาจะเรียกว่า “กระบวนการที่ชอบด้วยกฎหมาย” ซึ่งมีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน แต่อย่างไรก็ดีหลักเหล่านี้ต่างมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีการเคารพต่อคุณค่าของบุคคลในด้านชีวิต ร่างกายและสติปัญญา ในเรื่องศีลธรรมและจิตใจการเคารพสิทธิของบุคคลในฐานะเป็นสมาชิกของมนุษยชาติ การเคารพกรรมสิทธิ์ของบุคคลที่มีอยู่เหนือสิ่งหามทรัพย์เสรีภาพในการทำข้อตกลงและนิติกรรม ฯลฯ⁹

หลักกระบวนการนิติธรรมนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักการปกครองที่ดีกว่าการปกครองโดยผู้แจ้งหรือราชาปราชญ์หลักนิติธรรมจะประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1) ทุกองศ์กรของรัฐ จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย (Supremacy of Law) ไม่ว่าจะป็นองศ์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ อันป็นเรื่องของการจ้ดกลไกของการใช้อำนาจรัฐ (Machinery of Government) โดยแต่ละองศ์กรจะมีขอบเขตข้อจ้ก้ดการใช้อำนาจต่าง ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป แต่ที่เหมือนกันคือไม่มีองศ์กรใดมีอำนาจเหนือกฎหมาย

2) หลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) ป็นหลักการเบื้องต้นเพื่อไม่ให้มีการใช้อำนาจโดยไม่มีการถ่วงดุลซึ่งกันและกัน

3) การมีกฎหมายที่ดี (Good Law) อันจะเกี่ยวข้องทั้งในหลักเกณฑ์ การจ้ดให้มียกฎหมายและสาระของกฎหมาย กฎหมายจะต้องมีความชัดเจนเพื่อให้สามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่าย

4) การชอบด้วยกฎหมายของการปกครอง (Administrative Legality) ในการใช้อำนาจใด ๆ ของฝ่ายปกครองจะต้องมีกฎหมายรองรับเสมอ และจะต้องใช้อำนาจนั้นให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของกฎหมาย

⁹ กุมพล พลวัน. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 8. หน้า 34 – 35.

5) ความรับผิดชอบของรัฐ (State Responsibility) ประชากรรัฐนั้นจัดตั้งขึ้นเพื่อ รักษาคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพของเอกชน โดยเอกชนทุกคนต้องเสียสละทรัพย์สินอันเป็นภาษีให้แก่การดำเนินการ ของรัฐ ดังนั้น เมื่อรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชน รัฐต้องชดใช้เยียวยา ความเสียหายนั้นให้เป็นธรรมในภาวะที่อยู่ ร่วมกันอันเป็นประชารัฐ

6) การมีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล การควบคุมการใช้อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร นอกจากจะต้องวางกลไกตรวจสอบการใช้อำนาจโดยวิธีทางการเมืองแล้ว การใช้อำนาจทุกประเภท จะต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมาย กล่าวคือจะต้องมีการตรวจสอบทางกฎหมายโดยองค์กรอิสระ เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการปฏิบัติตามกฎหมายจริง การฟ้องคดีต่อศาลในกรณีที่เห็นว่าการใช้อำนาจ โดยผิดกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อเป็นหลักประกันสำหรับสังคมที่ยึดหลักนิติธรรม นอกจากนี้ ผู้พิพากษาต้องผ่านการศึกษอบรมอย่างดี มีความสามารถ เป็นมืออาชีพเป็นอิสระ ไม่ฝักใฝ่หรือเอนเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ทั้งนี้เพื่อดำรงบทบาทที่จำเป็นในระบบกฎหมายและการเมือง ผู้พิพากษา ต้องยึดมั่นในหลักการของระบอบประชาธิปไตย หากผู้พิพากษา มีใจเอนเอียงไปเข้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด แล้วย่อมก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และขัดกับหลักนิติธรรมอย่างแน่นอน¹⁰

7) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของเอกชนเป็นเป้าหมายในการจัดการปกครอง เป็นประชารัฐ การใช้อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจ ตุลาการ ล้วนแต่มีความมุ่งหมาย เพื่อพิทักษ์สิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งสิ้น การใช้ อำนาจต่าง ๆ จึงต้องมีกฎหมายรองรับ ทุกคน ต้องเสมอกันในทางกฎหมาย หลักสำคัญของการใช้อำนาจ หลักการไม่ใช้กฎหมายย้อนหลังบังคับ ในทางที่เป็นโทษแก่บุคคล ซึ่งต่างเป็นหลักการที่เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ทั้งสิ้น

8) รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยจะต้องใช้อำนาจของตนผ่านทางกฎหมายและต้องอยู่ ภายใต้อำนาจกฎหมายเช่นกัน

9) กฎหมายต้องแสดงเจตจำนงของประชาชน ไม่ใช่ของผู้นำประเทศ ประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี เผด็จการทหาร ผู้นำทางศาสนา หรือพรรคการเมืองที่ทั้งขึ้นมาเอง กล่าวคือ ต้อง ไม่ได้เกิดจากเจตจำนงของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั่นเอง

10) ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยเต็มใจเชื่อฟังกฎหมาย และพวกเขาอยู่ใต้อำนาจกฎหมาย และกฎระเบียบต่าง ๆ เช่นกัน

หลักนิติธรรมประกอบด้วยหลักย่อย ๆ ต่าง ๆ มากมาย ดังนี้

¹⁰ วรชัย คัจฉพันธ์. (2546). *การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศึกษาเฉพาะกรณี: นายจิรายุ จรัสเสถียรและนายรักเกียรติ สุขธนะ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 63 - 64.

1) หลักการแบ่งแยกอำนาจ

หลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักสำคัญ โดยหลักนี้ถือว่าในการใช้อำนาจปกครองจะต้องมีการควบคุมและตรวจสอบซึ่งกันและกันระหว่างอำนาจ ภายใต้หลักการแบ่งแยกอำนาจนี้ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยหลักการจะต้องสามารถตรวจสอบถ่วงดุลและยับยั้งซึ่งกันและกันได้¹¹ ต้องไม่มีอำนาจใดอำนาจหนึ่งที่ได้รับภาระหน้าที่ของรัฐทั้งหมดและดำเนินการภารกิจดังกล่าวแต่เพียงผู้เดียว ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมิให้ถูกละเมิดโดยใช้อำนาจที่ไม่มีการควบคุมนั่นเอง

2) หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายในเนื้อหา

เป็นหลักที่มีการเรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออก กฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นไปตามหลักดังต่อไปนี้

(1) หลักความแน่นอนของกฎหมาย เป็นหลักการที่ถึงความไม่แน่นอนในการใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นหลักที่เรียกร้องว่าการบัญญัติกฎหมายจะต้องมีความแน่นอนเพียงพอที่จะทำให้บุคคลในสังคมเห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายใดที่เขาจะต้องคำนึงถึง หากเขากระทำการอันใดอันหนึ่งแล้ว กฎหมายมีข้อเรียกร้องอย่างไรบ้าง หลักความแน่นอนของกฎหมายนี้จะต้องประกอบด้วยหลักที่ว่ากฎหมายจะต้องมีความชัดเจน และกฎหมายนั้นจะต้องให้การคุ้มครองผู้ที่กระทำการโดยสุจริต

(2) หลักกฎหมายห้ามมีผลย้อนหลัง เป็นหลักที่ห้ามไม่ให้กฎหมายที่ออกมานั้นใช้บังคับย้อนหลังกับเหตุการณ์ในอดีตที่ผ่านมา โดยเฉพาะในกรณีย้อนหลังในทางที่เป็นโทษต่อเหตุการณ์ที่สิ้นสุดไปแล้ว

(3) หลักความพอสมควรแก่เหตุ หลักพอสมควรแก่เหตุ หรือหลักได้สัดส่วน ถือว่าเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญในการตรวจสอบการกระทำทั้งหลายของรัฐ ซึ่งมีผลต่อความสมบูรณ์หรือความชอบด้วยกฎหมายของการระงับนั้น ๆ ภาระหน้าที่ของหลักความได้สัดส่วนมิได้มีความมุ่งหมายเฉพาะการจำกัดการแทรกแซงของรัฐอย่างเดียวกันเท่านั้น แต่ยังเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล โดยสาระสำคัญของหลักดังกล่าว มีดังนี้

ก. หลักความเหมาะสม หมายถึง มาตรการที่อาจทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ได้ มาตรการใดที่ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ หรือ เป็นมาตรการที่ยากลำบากในการบรรลุวัตถุประสงค์ ถือว่าเป็นมาตรการที่ไม่มีความเหมาะสม

ข. หลักความจำเป็น หมายความว่า มาตรการหรือวิธีการที่อาจบรรลุวัตถุประสงค์นั้น

¹¹ บรรเจิด สิงคะเนติ. (2543). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญใหม่*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลา. หน้า 24.

จะต้องเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด

ค. หลักความได้สัดส่วนในกฎหมายอย่างแคบตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีหลักนี้เช่นกันกล่าวคือ สิทธิเสรีภาพของ ประชาชนย่อมได้รับการคุ้มครอง แต่ประชาชนอาจถูกจำกัดสิทธิได้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น ตามมาตรา 26 ซึ่งบัญญัติว่า “การตรากฎหมาย ที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไป ตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมไม่เพิ่ม ภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง”

2.1.3 หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หมายความว่า ผู้พิพากษา สามารถปฏิบัติหน้าที่ตุลา การได้โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษามีความผูกพันเฉพาะกฎหมาย และทำการ พิจารณาพิพากษาคดีภายใต้มนธรรมของตน เท่านั้น¹² อย่างไรก็ตาม ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ได้มีการ กล่าวถึงความ เป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้โดยมองถึงว่า ความเป็นอิสระนี้มิใช่เป็นอิสระแก่ ภายนอก แต่ต้อง หมายความว่ารวมถึงความเป็นอิสระทางจิตใจของผู้พิพากษานั้นด้วย กล่าวคือ ต้อง ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอันเกิดจากอคติ 4 ประการ¹³ ได้แก่ ฉันทาคติ คือ ลำเอียงเพราะรักชอบเห็นแก่ผู้มีสตินบน โทษาคติ คือ ลำเอียงเพราะโกรธ ภัยาคติ คือ ลำเอียงเพราะ กลัว และ โมหาคติ คือลำเอียงเพราะหลง และเปรียบเทียบว่า ผู้พิพากษาศาลาการที่ตัดสินคดีความ โดยลำเอียงขาดความเที่ยงธรรม เป็นผู้มิบาปกรรม อันหนักยิ่งกว่าบาปอันเกิดจากการฆ่าประชาชน ผู้หาความผิดมิได้และผู้ทรงศีลจำนวนมากเสียอีก แม้จะทำบุญมากมายจนมีอาจประมาณได้ก็ยังไม่ อาจลบล้างบาปกรรมนี้ได้ นอกจากนี้ผู้พิพากษาศาลาการต้องเป็นผู้รอบรู้และเชี่ยวชาญในขั้นตอน ของวิธีพิจารณาความในศาลตั้งแต่รับและตรวจคำฟ้อง คำให้การ ให้รู้กระจ่างว่าส่วนใดเป็นข้อ สำคัญ ส่วนใดเป็นข้อปลีกย่อย การกำหนดประเด็นข้อพิพาทที่เรียกว่าชี้สองสถาน และการ พิเคราะห์คำพยานต่าง ๆ เพื่อค้นหาความจริงให้ได้เปรียบเสมือนนายพรานล่าเนื้อตามแกะรอยสัตว์ ที่ล่าให้ได้ตัว ประดุจเหยี่ยวโฉบจับปลาตัวที่มุ่งหมายไว้เช่นนี้การตัดสินคดี ต้องถูกต้องแม่นยำ ต้อง ยึดถือพระธรรมศาสตร์และหลักกฎหมายทั้งปวง เป็นหลักตัดสินคดีความด้วยกิริยา อันองอาจ

¹² วรชัย คัจฉพันธุ์. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 10. หน้า 71.

¹³ กฤษฎา บุญยสมิต. (2553). *หลักกฎหมาย*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: http://guru.sanook.com/search/knowledge_search.php. [2563, 25 มกราคม].

ประคูปญาราชสีห์

2.1.4 หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

หมายความว่า รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายใดที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ กฎหมายฉบับนั้นจะใช้บังคับไม่ได้เลย

หลักนี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่นกันซึ่งบัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้...”

ดังนั้น จากที่กล่าวมาทั้งหมดเราอาจแปลความหมายของคำว่า “นิติธรรม” รัฐธรรมนูญ ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 3 ได้เป็น 2 ประการ คือ¹⁴

(1) มีกฎหมายที่ตราขึ้นโดยชอบด้วยหลักนิติธรรม

(2) มีการบังคับใช้กฎหมายที่ชอบด้วยหลักนิติธรรม

การมีกฎหมายที่ชอบด้วยหลักนิติธรรมนั้น ก็คือ มีกฎหมายที่ตราขึ้นโดยชอบด้วยกระบวนการตามรัฐธรรมนูญ คือ ผ่านสภาผู้แทนราษฎร (รวมทั้งวุฒิสภา) และกฎหมายดังกล่าวนี้ต้องมีลักษณะเป็นกฎหมายที่อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนอย่างแท้จริงและการบังคับใช้กฎหมายที่ชอบด้วยหลักนิติธรรมก็คือ การบังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมโดยเสมอภาคกันภายในกรอบกฎหมายคือ ไม่น้อยกว่าที่กฎหมายบัญญัติและต้องไม่เกินไปกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาคตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคแรก บัญญัติว่า

“บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครอง ตามกฎหมายเท่าเทียมกัน”

อันทำให้เห็นได้ว่า หน่วยงานของรัฐทุกหน่วยงานจะต้องใช้อำนาจหน้าที่เท่าที่มีกฎหมายบัญญัติรับรองและคุ้มครองไว้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ภายใต้ หลักนิติธรรม หน่วยงานใดจะกระทำการอันขัดกับหลักนิติธรรมไม่ได้ ถือว่าเป็นการขัดกับรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตาม ในสภาพสังคมปัจจุบันแนวความคิดเรื่อง “ความยุติธรรมแห่งสังคม” ได้แพร่หลายไปในประเทศต่าง ๆ และเราไม่อาจเคร่งครัดต่อ หลักนิติธรรมได้ทุกกรณี จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าบางกรณีเราต้องมีข้อยกเว้นหลักแห่ง กฎหมายไว้บ้าง แต่ต้องเพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเพื่อประโยชน์ของสังคมให้ได้รับการเสริมสร้างให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเท่านั้น เช่น การตรากฎหมายแรงงาน กฎหมายห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา กฎหมายควบคุมค่าเช่าในภาวะคับขัน กฎหมาย

¹⁴ กุมพล พลวัน. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 8. หน้า 35 – 36.

ป้องกันการค้าและการค้ากำไรเกินควร ฯลฯ และแม้แต่ในการพิจารณาคดีพวกอาชญากรสงครามนาซี ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองที่ศาลพิเศษนูเรมเบิร์กก็มีการตรากฎหมายย้อนหลังเพื่อลงโทษพวกอาชญากรสงคราม ซึ่งในยามปกติถือว่ากระทำมิได้อย่างเด็ดขาด แต่สำหรับกรณียินยอมให้กระทำได้และพวกอาชญากรสงครามถูกลงโทษไปเป็นจำนวนมาก¹⁵

กฎหมายที่ยกเว้นหลักนิติธรรมตามกฎหมายแพ่งนี้มีจำนวนมากที่จำกัด “ความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา” ของเอกชนและกระทบกระเทือนคนบางกลุ่มซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยแต่อยู่ในฐานะได้เปรียบหรือมีอำนาจในการต่อรองดีกว่า รัฐจึงต้องเข้ามาแทรกแซง ทั้งนี้เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชนกลุ่มใหญ่หรือที่เรียกว่า “ความยุติธรรมแห่งสังคม” นั่นเอง

ส่วนในทางอาญาซึ่งเกี่ยวข้องกับเสรีภาพของบุคคล บางกรณีก็ต้องยกเว้นหลักแห่งกฎหมายไม่ต้องดำเนินการตามกฎหมายยามปกติ ตัวอย่างเช่น ในสงครามหรือภาวะคับขันซึ่งหากดำเนินการตามกฎหมายยามปกติแล้ว อาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงปลอดภัยของประเทศชาติได้

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติของประเทศไทยมักจะไม่มีมีการตรวจสอบว่ากฎหมายที่ตราออกมาโดยอาศัยอำนาจพิเศษนั้นมีความสอดคล้องกับหลักนิติธรรมหรือไม่ แต่มักจะยอมรับกันมาตลอดว่าหากกฎหมายดังกล่าวตราขึ้น โดยชอบด้วย กระบวนการตรากฎหมายทั้งโดยผ่านกระบวนการทางรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ หรือโดยอำนาจพิเศษ อาทิ เช่น ประกาศหรือคำสั่งของคณะปฏิวัติแล้วก็ยอมรับบังคับใช้ให้โดยไม่มีข้อโต้แย้งและบรรดาเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติตามกฎหมายก็จะได้รับความคุ้มครอง โดยไม่ต้องรับผิดชอบใด ๆ เลยซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันและจะทำให้บทบัญญัติของมาตรา 3 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งบัญญัติว่า “รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กฤษฎีการ และหน่วยงานของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและความผาสุกของ ประชาชนโดยรวม” ไม่มีผลใช้บังคับในทางปฏิบัติ เพราะทำให้เกิดความรู้สึกว่าการตรากฎหมายโดยใช้อำนาจพิเศษ หรือ การตรากฎหมายเพื่อให้อำนาจได้อย่างกว้างขวางโดยปราศจากการตรวจสอบจากฝ่ายใดเลย รวมทั้งองค์กฤษฎีการที่มีอำนาจตรวจสอบตามรัฐธรรมนูญ เรื่องที่ยอมรับกันได้ในสังคมไทยและสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในอนาคต รวมทั้งระบบการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยใน ประเทศไทย¹⁶

¹⁵ กุมพล พลวัน. อ่างแล้วชิงอรรถที่ 8. หน้า 38.

¹⁶ กุมพล พลวัน. อ่างแล้วชิงอรรถที่ 8. หน้า 34-35.

2.2 ระบบการดำเนินคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ยึดถือกันอยู่ในประเทศทั้งหลายนั้น มีอยู่สองระบบ คือ ระบบไต่สวน (Inquisitorial System) และระบบกล่าวหา (Accusatorial System) อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติแต่ละประเทศไม่ได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียว หากแต่มีการผสมผสานของทั้งสองระบบในลักษณะระบบผสม

2.2.1 ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

กลุ่มประเทศระบบกฎหมายหลายลักษณะอักษร โดยส่วนใหญ่ใช้ระบบไต่สวน ซึ่งระบบไต่สวนมีลักษณะสำคัญ คือ

1) การดำเนินคดีโดยมีคู่ความ การค้นหาความจริงกระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง คือ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการและศาล ร่วมมือกันในการค้นหาความจริงอย่างเต็มที่ บทบาทของทนายความค่อนข้างมีน้อย ในการค้นหาความจริงนั้นกระทำเพื่อตรวจสอบ ข้อเท็จจริงในเนื้อหา ไม่ได้กระทำไปเพียงเพื่อพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำผิดหรือไม่เท่านั้น

2) การดำเนินคดีเป็นไปโดยไม่เปิดเผยแต่มีลักษณะกระทำโดยเป็นความลับ เพราะไม่เปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีนำพยานหลักฐานหักล้างกัน แต่การดำเนินคดีได้กระทำโดย อำนาจรัฐซึ่งมีองค์กรต่าง ๆ ของรัฐเป็นผู้ดำเนินการในนามของรัฐ

3) การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ จะบันทึกลงในเอกสาร แล้วรวมเข้าเป็น ส่วนรวม ความอันสามารถนำไปใช้ยืนยันข้อเท็จจริงในชั้นศาลได้เป็นอย่างดี การพิจารณาคดีในชั้นศาลจึงเป็นการตรวจสอบพยานหลักฐานในชั้นก่อนฟ้อง ระยะเวลาการดำเนินคดีจึงทุ่มเทกับ กระบวนการสอบสวนมากกว่าการพิจารณาคดี

2.2.2 ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

กลุ่มประเทศที่ใช้กฎหมายในระบบจารีตประเพณี โดยส่วนใหญ่การดำเนินคดีใช้ระบบกล่าวหา ซึ่งระบบกล่าวหา มีหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1) กระบวนการดำเนินคดีเป็นไปโดยมีคู่ความ เนื่องจากมีแนวคิดว่าคุณความอยู่ในฐานะเท่าเทียมกันจึงมีสิทธิต่อสู้คดีซึ่งกันและกัน โดยนำพยานหลักฐานมานำสืบพิสูจน์ต่อหน้าศาล ซึ่งวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัด ความจริงในคดีจะถูกเปิดเผยโดยการต่อสู้ของคู่ความ ดังนั้น หลักการถามค้านพยาน (cross-examination) จึงมีความสำคัญในระบบกล่าวหา

การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาโดยปกติจะใช้ระบบลูกขุน ซึ่งลูกขุนเป็นประชาชนทั่วไปที่ถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาตัดสินว่าจำเลยกระทำผิดตามที่โจทก์ฟ้องหรือไม่ ส่วนการวาง

บทลงโทษเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษา ระบบกล่าวหาจึงมีแนวคิดมาจากการที่ประชาชนไม่ไว้ใจอำนาจรัฐ จึงต้องมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวก

2) การดำเนินคดีกระทำโดยเปิดเผย โดยปกติประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีในศาล เว้นแต่บางกรณีที่ต้องพิจารณาเป็นการลับ

3) การดำเนินคดียึดหลักวาทา กล่าวคือ พยานบุคคลจะต้องมาเบิกความต่อศาลเพื่อเปิดโอกาสให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามได้พิสูจน์หักล้าง ดังนั้น ตามระบบนี้โดยปกติจะไม่รับฟังพยานบอกเล่าเพราะถือว่าไม่ได้เป็นผู้รู้เห็นข้อเท็จจริงมาโดยตรง หลักการตัดพยานจึงใช้ในระบอบ กล่าวหา

ดังนั้น ตามระบบกล่าวหาการดำเนินคดีจึงเป็นเรื่องเทคนิควิธีค่อนข้างมาก คู่ความ มุ่งมั่นที่จะเอาชนะต่อกัน ศาลวางบทบาทเป็นกลาง โดยเคร่งครัด หลีกเลี้ยงที่จะเข้าไปค้นหาความจริงแต่จะปล่อยให้คู่ความแสดงพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความจริงที่มีการกล่าวหา

2.2.3 เปรียบเทียบระบบกล่าวหาที่ระบบไต่สวน

2.2.3.1 ข้อแตกต่างของระบบกล่าวหาที่ระบบไต่สวน

1) ข้อแตกต่างในแง่แนวคิดพื้นฐาน

พิจารณาจากแนวคิดพื้นฐานแล้วจะพบว่า “ระบบกล่าวหา” มีแนวคิด พื้นฐานของการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาหรือประชาชน ทำให้ศาลหรือผู้พิพากษาต้อง ทำหน้าที่อย่าง เป็นกลาง เปิดโอกาสให้คู่ความต่อสู้คดีกันอย่างเต็มที่ โดยมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบกันเอง คู่ความจึงอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน ผู้พิพากษาจะมีบทบาทเป็นเพียงผู้ตัดสินให้คู่ความฝ่ายใดฝ่าย หนึ่งชนะคดีตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบเท่านั้น ส่วน “ระบบไต่สวน” มีแนวคิดพื้นฐานของ ประโยชน์สาธารณะที่จะดำเนินคดีและลงโทษผู้กระทำผิด หรือเพื่อป้องกันปราบปราม อาชญากรรม ศาลจึงต้องมีบทบาทอย่างมากในการซักถามพยานและค้นหาความจริงเอง

2) ข้อแตกต่างในแง่ผู้เริ่มต้นคดี

ใน “ระบบกล่าวหา” ศาลจะมีใช้ผู้เริ่มต้นคดี แต่จะเป็นองค์กรอื่น ๆ เป็นไปตาม หลักการแยกอำนาจฟ้องคดีออกจากอำนาจตัดสินคดี ซึ่งเป็นหลักประกันออกคดีของศาล ส่วน “ระบบ ไต่สวน” ผู้เริ่มคดีจะเป็นศาลหรือผู้พิพากษา โดยสามารถเริ่มคดีไต่เองหากพบการ กระทำความผิด หรือมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหาย

3) ข้อแตกต่างในแง่วิธีพิจารณาคดี

ใน “ระบบกล่าวหา” ใช้การพิจารณาคดีแบบเปิดเผย เป็นการพิจารณาคดี ด้วยวาจาและ เป็นการพิจารณาแบบคู่พิพาท ศาลต้องรับฟังคู่ความทั้งสองฝ่าย ส่วน “ระบบไต่สวน” ใช้การ พิจารณาคดีแบบลับ ไม่ดำเนินการในที่สาธารณะ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในคดีจะไม่ทราบกระบวนการ พิจารณามากนัก เป็นการพิจารณาด้วยลายลักษณ์อักษร การพิจารณาจะทำในสำนวนสอบสวนเป็นหลัก

และเป็นการพิจารณาแบบไม่มีคู่พิพาทมีแต่เพียงผู้ใดส่วนกับผู้ถูกใดส่วนเท่านั้น

4) ข้อแตกต่างในแง่วิธีการรวบรวมพยานหลักฐาน

ใน “ระบบกล่าวหา” คู่ความจะมีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐานเสนอต่อ ศาลเอง โดยใช้หลักการเปิดเผยพยานก่อนนำสืบ ดังนั้น ผู้เริ่มคดีจึงมีหน้าที่สำคัญที่ต้องนำ พยานหลักฐานมาพิสูจน์ ความผิดผู้ถูกกล่าวหา ส่วน “ระบบไต่สวน” ศาลจะเป็นผู้รวบรวม พยานหลักฐานเองทั้งหมด คู่ความมีหน้าที่เพียงคอยช่วยเหลือศาลในการรวบรวมพยานหลักฐาน เท่านั้น

5) ข้อแตกต่างในแง่การรับสารภาพของผู้ถูกกล่าวหา

ใน “ระบบกล่าวหา” หากจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลสามารถลงโทษ จำเลยได้โดยไม่ต้องสืบพยาน ส่วน “ระบบไต่สวน” แม้จำเลยจะรับสารภาพศาลก็ต้องมีหน้าที่ไต่สวนให้ได้ความจริงต่อไป

2.2.3.2 ข้อดีและข้อเสียของระบบกล่าวหา

เนื่องจากระบบกล่าวหา มีแนวคิดพื้นฐานในการประกันสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา หรือประชาชนจึงเป็นระบบที่สร้างหลักประกันสิทธิให้ผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งหากศาลเกิดความสงสัยในพยานหลักฐาน โจทก์ต้องยกประ โยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นผลดีกับจำเลย ประกอบกับกระบวนการพิจารณาในระบบกล่าวหากระทำโดยเปิดเผย ประชาชนสามารถตรวจสอบการดำเนินคดีของศาลได้ มีการแยกหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องออกจากหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดี จึงเป็นหลักประกันเรื่องอคติของผู้พิพากษาให้กับผู้ถูกกล่าวหาอีกทางหนึ่งด้วย ทั้งยังเปิดโอกาสให้คู่ความนำพยานหลักฐานเข้าสืบได้เองอย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตาม ระบบกล่าวหาจะมีการดำเนินคดีด้วยวาจาจึงอาจทำให้เกิดปัญหา เรื่องความชัดเจนของข้อเท็จจริง ปัญหาความทรงจำของพยานหรือผู้พิพากษาได้ ทั้งยังมีหลักเกณฑ์ ในการสืบพยานที่เคร่งครัด มีบทตัดพยานเด็ดขาด ทำให้ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจได้มากนัก

2.2.3.3 ข้อดีและข้อเสียของระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนเป็นระบบที่มีแนวคิดเพื่อรักษาไว้ซึ่งประ โยชน์สาธารณะที่จะ ดำเนินคดี และลงโทษผู้กระทำความผิด ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ซึ่งศาลหรือผู้พิพากษา มีบทบาทอย่างมากในการค้นหาความจริงโดยมีบทบาทสำคัญในการถามพยานและรวบรวม พยานหลักฐานทั้งหมดซึ่งจะเป็นผลดีต่อการทำความจริงให้ปรากฏ

แต่อย่างไรก็ตาม การที่ศาลมีบทบาทสำคัญในการถามพยาน และรวบรวม พยานหลักฐานอย่างเต็มที่ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งระบบไต่สวนมีกระบวนการพิจารณาด้วยลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก อาจทำให้เกิดความล่าช้าขึ้นได้ ประกอบกับไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องออกจากอำนาจพิจารณาคดีอาจทำให้ผู้ใดส่วนซึ่งทำหน้าที่ในทั้ง

สองบทบาทเกิดอคติความลำเอียงขึ้นได้

2.2.4 ระบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย

ในการพิจารณาคดีในสมัยก่อนนั้น มีลักษณะคล้ายกับระบบไต่สวน โดยไม่มีการแยกอำนาจตุลาการ และอำนาจบริหารออกจากกัน ในหัวเมืองต่าง ๆ เจ้าเมืองจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้บริหาร และตุลาการด้วย เมื่อจับโจรผู้ร้ายได้ก็จะมีการคาดคั้นเพื่อให้ได้ความจริงกับผู้ร้าย โดยใช้วิธีพิจารณาตามจารีตนครบาล ซึ่งศาลใช้อำนาจเขียนโจรให้ตอบคำถาม ตบปากคู่ความที่ไม่ตอบคำถาม และอาจจับผู้ที่ขัดหมายเรียกหรือผู้ที่ไม่รับสารภาพ การพิจารณาคดีของตระลาการจะมีการใช้วิธีพิสูจน์ 7 วิธี ด้วยกัน คือ ล้วงตะกั่ว สาบาน ลุยไฟ ดำน้ำ วายน้ำข้ามฟาก และตามเทียน¹⁷

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมครั้งสำคัญ เริ่มตั้งแต่มีการส่งนักเรียนไทยไปศึกษากฎหมายในต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษเมื่อนักเรียนไทยเหล่านั้นสำเร็จการศึกษากลับมาได้นำเอาความรู้ด้านกฎหมายในระบบคอมมอนลอว์ และระบบกล่าวหาของอังกฤษมาประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงกฎหมายและระบบการดำเนินคดีของประเทศไทย มีการยกร่างกฎหมายลายลักษณ์อักษรขึ้นหลาย ฉบับ อาทิ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 แปลมาจากประมวลกฎหมายอาญาของอินเดีย ซึ่งเป็นประเทศอาณานิคมของอังกฤษ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 ก็เป็นกฎหมายลักษณะพยานของอังกฤษ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้ประเทศไทยจะใช้ระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือระบบชีวิลลอว์แต่วิธีพิจารณาความกลับได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ทำให้ประเทศไทยมีระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหาแบบฝั่งรากลึกมาก่อน

จนกระทั่งประเทศไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอังกฤษและฝรั่งเศสในยุคอาณานิคม จึงได้มีการปฏิรูปกฎหมายอีกครั้ง โดยจ้างนักกฎหมายต่างประเทศมาดำเนินการยกร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมีทั้งนักกฎหมายจากประเทศที่ใช้ระบบกล่าวหาและประเทศที่ใช้ระบบไต่สวน เพื่อให้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นที่ยอมรับทั้งอังกฤษที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์และฝรั่งเศสที่ใช้ระบบชีวิลลอว์ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมีลักษณะผสมผสานทั้งระบบกล่าวหาของอังกฤษและระบบไต่สวนของฝรั่งเศส

เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายลักษณะพยาน และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยประกอบกันแล้ว จะพบว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของไทยมีแนวโน้มไปทางระบบกล่าวหาด้วยเหตุผลต่อไปนี้

¹⁷ มรกต ศรีอรุณรัตน์. (2546). *การถ่วงดุลเพื่อแก้ไขการดำเนินคดีอาญา (ตามระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 8 – 9.

1) การพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยมีการแยกอำนาจพิพากษาออกจากอำนาจ ฟ้องร้อง โดยกำหนดให้ผู้เสียหายและพนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดี ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดให้พนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล ส่วนอำนาจพิพากษาเป็นของศาลซึ่งศาลจะไม่มีอำนาจเริ่มคดีได้เอง

2) การพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยมีคู่ความ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้กล่าวหา ประกอบด้วย พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหาย และฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา คือ จำเลย โดยมีศาลเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดคดี จึงต้องวางตัวเป็นกลาง ดังจะเห็นได้จากมาตรา 174 ที่กำหนดลำดับการพิจารณาสืบพยานในชั้นศาลไว้ตามลำดับ คือ ให้โจทก์แถลงเปิดคดีแล้วจึงนำพยานเข้าสืบ จากนั้นจึงให้จำเลยแถลงเปิดคดีแล้วจึงนำพยานเข้าสืบ

3) การพิจารณาคดีอาญาในศาลไทยจะต้องกระทำโดยเปิดเผย ดังจะเห็นได้จาก มาตรา 172 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ที่กำหนดให้การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย สอดคล้องกับระบบกล่าวหาที่การดำเนินคดีต้องกระทำโดยเปิดเผยให้สาธารณชนสามารถตรวจสอบได้

4) การเบิกความในศาลไทยต้องกระทำด้วยวาจา โดยศาลอาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาประกอบการพิจารณาเมื่อพนักงานอัยการสืบพยานเสร็จแล้ว ตาม มาตรา 175 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยก็มีบทบัญญัติให้ศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงโดยอิงระบบไต่สวนด้วย ดังนี้

(1) กำหนดให้ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมโดยผลการในระหว่างพิจารณาตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228

(2) การให้อำนาจศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน ตามมาตรา 229

(3) ในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง มาตรา 171 ได้บัญญัติให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการสอบสวน และการพิจารณา เว้นแต่ มาตรา 175 มาบังคับแก่การไต่สวนมูลฟ้องโดยอนุโลม ดังนั้น ศาลซึ่งทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องจึงทำหน้าที่เหมือนพนักงานสอบสวน คือ รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองเพื่อประกอบการพิจารณาว่าคดีโจทก์มีมูลหรือไม่ ไม่ได้เพียงแต่ทำหน้าที่รับฟังพยานหลักฐานจากโจทก์หรือจำเลยเท่านั้น

(4) ตามมาตรา 235 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า ในระหว่างพิจารณาเมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถามโจทก์ จำเลย หรือพยานคนใดก็ได้

อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติศาลไทยมิได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่อิงระบบไต่สวนดังกล่าวมาใช้ โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางปล่อยให้ทำหน้าที่ของ

คู่ความที่จะค้นหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ในคดีเอง เนื่องจากการวางตัวเป็นกลางของศาลถือเป็นนิติประเพณีมาช้านาน หากไม่ปฏิบัติย่อมเป็นที่ครหาถึงความไม่เป็นกลางได้อีกทั้งประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 9 ได้กำหนดไว้ว่า “ผู้พิพากษาพึงระลึกว่าการนำพยานหลักฐานเข้าสืบและซักถามพยานควรเป็นหน้าที่ของกลุ่มความและทนายความแต่ละฝ่ายที่จะกระทำ...” ซึ่งแนวปฏิบัติของศาลไทยมักจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัด จะไม่เข้าไปแทรกแซงถามพยานโดยไม่จำเป็น ดังนั้น โดยสรุปแล้วประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ซึ่งในการดำเนินคดีอาญาจะใช้ระบบกล่าวหาเป็นหลัก ส่วนระบบไต่สวนยังไม่อาจนำมาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพนัก

2.3 ข้อความคิดทั่วไปเกี่ยวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการเป็นความผิดอาญาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงตัวผู้กระทำแตกต่างไปจากความผิดอาญาทั่วไปที่ไม่เจาะจงผู้กระทำ กล่าวคือ ผู้ที่จะสามารถกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้ต้องเป็นเจ้าพนักงาน เท่านั้น บุคคลทั่วไปไม่อาจเป็นผู้กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้ หากบุคคลทั่วไปร่วมกันกระทำความผิดกับเจ้าพนักงานก็จะมีความผิดเพียงเป็นผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานให้กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ดังจะสังเกตได้จากบทบัญญัติทุกมาตราในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการจะมีองค์ประกอบภายนอกเช่นเดียวกัน กล่าวคือ “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน...” ซึ่งเจ้าพนักงานในที่นี้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติราชการให้ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย เป็นหน้าที่ราชการทั่วไป ซึ่งผู้เป็นเจ้าพนักงานจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาอำนาจรัฐที่ตนใช้ให้สะอาดบริสุทธิ์ ไม่ทำให้ตำแหน่งหน้าที่ที่ตนปฏิบัติต้องเศร้าหมองในสายตาของประชาชน ด้วยลักษณะพิเศษดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบเฉพาะเนื่องจากการจะใช้กระบวนการในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังเช่นคดีอาญาทั่วไปมักจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือในการสืบสวนสอบสวนจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพราะบุคคลดังกล่าวล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด จึงทำให้การได้มาซึ่งพยานหลักฐานเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับการพิสูจน์ความผิดตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบวิธีพิจารณาที่ถือเป็นหลักว่าหน้าที่นำสืบตกเป็นของโจทก์ ซึ่งต้องนำสืบพยานหลักฐานให้ศาลปราศจากความสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ อันเป็นการยากในการพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ดังนั้น ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการจึงมีลักษณะพิเศษไปกว่าความผิดอาญาทั่วไปในลักษณะอื่น ซึ่งเมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องใช้ความสามารถและความร่วมมือยิ่งกว่าในคดีอาญาทั่วไปใน

การที่จะพิสูจน์ความผิดและนำตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ

2.3.1 กฎหมายเกี่ยวกับความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศไทย

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศไทย บัญญัติขึ้นตั้งแต่มีการจัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งถือเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของประเทศไทย ซึ่งเริ่มร่างตั้งแต่พุทธศักราช 2440 และใช้บังคับเมื่อวันที่ 21 กันยายน พุทธศักราช 2451 โดยความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้ถูกบัญญัติอยู่ในภาค 2 ว่าด้วยลักษณะความผิด ส่วนที่ 2 ว่าด้วยความผิดอันเกี่ยวด้วยการปกครองบ้านเมืองหมวดที่ 2 ความผิดฐานใช้อำนาจแลตำแหน่งหน้าที่ในทางทุจริตตั้งแต่มาตรา 129 ถึง มาตรา 146¹⁸

ปัจจุบันความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา¹⁹ และยังปรากฏอยู่ในกฎหมายอื่นด้วย กล่าวคือ

2.3.1.1 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติไว้ในภาค 2 ความผิด ลักษณะ 2 ความผิดเกี่ยวกับการปกครอง หมวด 2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตั้งแต่มาตรา 147 ถึงมาตรา 166 โดยสามารถแบ่งลักษณะความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้เป็น 3 ประเภท คือ

1) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการที่มีลักษณะการกระทำโดยทุจริต

เป็นการกระทำความผิดที่มีมูลเหตุชุกใจเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่น บัญญัติอยู่ในมาตรา 147 ถึง มาตรา 156

2) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการที่มีลักษณะเป็นการกระทำให้เกิดความเสียหาย

โดยผู้กระทำไม่ต้องมีมูลเหตุชุกใจโดยทุจริต

เป็นการกระทำความผิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายในหน้าที่ราชการโดยผู้กระทำ

ความผิดไม่ต้องมีมูลเหตุชุกใจเพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยกฎหมายแต่อย่างใด ความผิดในลักษณะดังกล่าวบัญญัติไว้ในมาตรา 158 ถึง มาตรา 166

3) ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นพิเศษ

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการประเภทนี้มีอยู่เพียงมาตราเดียว คือ มาตรา 157 ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้ใดเป็นเจ้าพนักงาน ปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ เพื่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้หนึ่งผู้ใด หรือปฏิบัติหรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต ต้องระวางโทษ...” ถือเป็นบท

¹⁸ คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553). *กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทรศก 127*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 59 – 67.

¹⁹ ประมวลกฎหมายอาญา ฉบับปัจจุบัน แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 27) ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 28 พฤษภาคม 2562.

กฎหมายที่ใช้กวาดกรองการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในมาตราเฉพาะอื่น หรือเรียกว่า เป็นบทกฎหมายทั่วไป (Lex generalis) ซึ่งหากการกระทำความผิดต่อ ตำแหน่งหน้าที่ราชการต้อง ด้วยกรณีตามบทกฎหมายเฉพาะ (Lex specialis) ในข้อ 1) และ 2) ดังที่ กล่าวมาแล้ว ศาลต้องใช้ กฎหมายเฉพาะลงโทษจำเลย ไม่อาจใช้มาตรา 157 ซึ่งเป็นบทกฎหมายทั่วไปได้

2.3.1.2 ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามกฎหมายอื่น

นอกจากความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา แล้ว ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการยังถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายอื่นอีกด้วย กล่าวคือ

1) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ.2542 โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 10 มาตรา 12 และมาตรา 13 ดังนี้

มาตรา 10 เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐผู้ใดซึ่งมีอำนาจหรือหน้าที่ในการอนุมัติ การพิจารณาหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสนอราคาครั้งใด รู้หรือมีพฤติการณ์ปรากฏ แจ้งชัดว่าควรรู้ว่าการเสนอราคาในครั้งนั้นมีการกระทำความผิดตาม พระราชบัญญัตินี้ ละเว้นไม่ ดำเนินการเพื่อให้มีการยกเลิกการดำเนินการเกี่ยวกับการเสนอราคาในครั้งนั้น มีความผิดฐาน กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ต้องระวางโทษ...

มาตรา 12 เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐผู้ใดกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกระทำการใด ๆ โดยมุ่งหมายมิให้มีการแข่งขันราคาอย่างเป็นธรรม เพื่อ เอื้ออำนวยแก่ผู้เข้าทำ การเสนอราคารายใดให้เป็นผู้มีสิทธิทำสัญญากับหน่วยงานของรัฐ มีความผิด ฐานกระทำความผิด ต่อตำแหน่งหน้าที่ ต้องระวางโทษ...

มาตรา 13 ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกรรมการหรืออนุกรรมการในหน่วยงาน ของรัฐ ซึ่งมีใช้เป็นที่เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐผู้ใด กระทำความผิดตาม พระราชบัญญัตินี้ หรือ กระทำการใด ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐซึ่งมีอำนาจหรือหน้าที่ในการอนุมัติ การพิจารณา หรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสนอราคาเพื่อจงใจ หรือทำให้จำยอมต้องรับการเสนอ ราคาที่มีการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำ ความผิดฐานกระทำผิดต่อ ตำแหน่งหน้าที่ ต้องระวางโทษ...

2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม ดังนี้

มาตรา 126 นอกจากเจ้าพนักงานของรัฐที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นการเฉพาะแล้ว ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และเจ้าพนักงานของรัฐที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. ประกาศกำหนด ดำเนินกิจการดังต่อไปนี้

(1) เป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงาน ของรัฐที่เจ้าพนักงาน ของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือดำเนินคดี

(2) เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น ในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เข้าเป็นคู่สัญญากับ หน่วยงานของรัฐที่เจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐที่เป็นเจ้า พนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบหรือ ดำเนินคดี

(3) รับสัมปทานหรือคงถือไว้ซึ่งสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว ในฐานะที่ เป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีอำนาจไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการกำกับ ดูแล ควบคุม ตรวจสอบ หรือดำเนินคดี เว้นแต่จะเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัดไม่เกินจำนวนที่ คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

(4) เข้าไปมีส่วนได้เสียในฐานะเป็นกรรมการ ที่ปรึกษา ตัวแทน พนักงานหรือลูกจ้าง ในธุรกิจของเอกชนซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล ควบคุม หรือตรวจสอบของ หน่วยงานของรัฐที่เจ้า พนักงานของรัฐผู้นั้นสังกัดอยู่หรือปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งโดยสภาพของ ผลประโยชน์ของธุรกิจของเอกชนนั้นอาจขัดหรือแย้งต่อประโยชน์ส่วนรวม หรือ ประโยชน์ทาง ราชการ หรือกระทบต่อความมีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐผู้นั้น

ให้นำบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง มาใช้บังคับกับคู่สมรสของพนักงานของรัฐ ตามวรรค หนึ่งด้วย โดยให้ถือว่าการดำเนินกิจการของคู่สมรสเป็นการดำเนินกิจการของเจ้าพนักงานของรัฐ เว้นแต่เป็นกรณีที่คู่สมรสนั้นดำเนินการอยู่ก่อนที่เจ้าพนักงานของรัฐจะเข้าดำรงตำแหน่ง

คู่สมรสตามวรรคสองให้หมายความรวมถึงผู้ซึ่งอยู่กินกันฉันสามีภริยาโดยมิได้จดทะเบียนสมรสด้วย ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

เจ้าพนักงานของรัฐที่มีลักษณะตาม (๒) หรือ (๓) ต้องดำเนินการไม่ให้มีลักษณะ ดังกล่าวภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เข้าดำรงตำแหน่ง

มาตรา 127 ห้ามมิให้กรรมการ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระผู้ดำรงตำแหน่ง ระดับสูงและ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด ดำเนินการใดตามมาตรา ๑๒๖ (๔) ภายในสองปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 128 ห้ามมิให้เจ้าพนักงานของรัฐผู้ได้รับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดอันอาจ

คำนวณเป็นเงินได้จากผู้ใด นอกเหนือจากทรัพย์สินหรือประโยชน์อันควรได้ตามกฎหมาย กฎ หรือ ข้อบังคับ ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เว้นแต่การรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดโดยธรรมจรรยาตามหลักเกณฑ์และจำนวนที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. กำหนด

ความในวรรคหนึ่งมิให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดจากบุพการี ผู้สืบสันดาน หรือญาติที่ให้ตามประเพณี หรือตามธรรมจรรยาตามฐานานุรูป

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับการรับทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดของผู้ซึ่งพ้นจากการเป็นเจ้าพนักงานของรัฐมาแล้วยังไม่ถึงสองปีด้วย โดยอนุโลม

มาตรา 129 การกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติในหมวดนี้ให้ถือว่าเป็นการกระทำ ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อ หน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การทุจริต พ.ศ. 2561 ดังกล่าว เป็นบทบัญญัติเฉพาะให้บุคคลที่กำหนดไว้ซึ่งมีการกระทำใน ลักษณะที่บัญญัติ มีความผิดฐานกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการอันเป็นกฎหมายเฉพาะที่ จะนำมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดในลักษณะดังกล่าว ซึ่งประมวลกฎหมายอาญามิได้บัญญัติ เป็นความผิดไว้

2.3.2 บุคคลที่อาจตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

การดำเนินการในกิจการต่าง ๆ ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านการปกครอง การรักษาความสงบ เรียบร้อยและการให้บริการต่าง ๆ แก่ประชาชน รัฐไม่อาจดำเนินการได้เอง เนื่องจากรัฐไม่มี ตัวตน ที่จะดำเนินการได้จำเป็นต้องมีผู้เข้ามาปฏิบัติงานดังกล่าวในนามรัฐ ซึ่งบุคคลดังกล่าว อาจเป็น ข้าราชการ พนักงาน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐแล้วแต่ว่ากฎหมายที่ให้อำนาจจะเรียกชื่อเป็น ประการใด แต่บุคคลดังกล่าวเหล่านั้นก็มีหน้าที่เช่นเดียวกันที่จะต้องปฏิบัติราชการในนามองค์กร ของรัฐให้ สำเร็จลุล่วง ซึ่งการปฏิบัติราชการดังกล่าวอาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ ของ ประชาชน หรือกระทบต่อประโยชน์ส่วนรวมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อาจเป็นกรณีเจตนา หรือ ประมาททำให้เกิดผลกระทบ หรืออาจเป็นกรณีทุจริตแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองหรือพวกพ้อง ก็เป็น ได้รัฐจึงต้องมีมาตรการที่จะนำมาใช้ควบคุมการทำหน้าที่ของผู้ที่ทำหน้าที่แทนหน่วยงาน ของรัฐเหล่านั้น ซึ่งหากเจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ หรือใช้ไปในทางที่ขัดต่อวัตถุประสงค์เจ้าพนักงานของรัฐย่อมต้องถูกลงโทษ โดยมาตรการในการ ควบคุมการทำหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐมีหลายรูปแบบ ทั้งมาตรการทางแพ่ง ทางอาญา และ มาตรการทางปกครองและวินัย โดยเฉพาะในทางอาญาได้มีการบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมาย อาญา และพระราชบัญญัติอื่น ๆ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณา

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2502 เป็นต้น

ในส่วนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการใน 3 ประการ คือ

1) ใต้สวนและมีความเห็นเพื่อส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ มีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงรวมทั้งดำเนินการกับบุคคลอื่นที่ร่วมกระทำความผิดกับบุคคลดังกล่าวด้วย ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการใต้สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันที่เริ่มดำเนินการใต้สวน เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจขยายระยะเวลาออกไปตามที่จำเป็นได้แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 3 ปี²⁰

2) ใต้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายชัดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม รวมทั้งดำเนินการกับบุคคลอื่นที่ร่วมกระทำความผิดกับบุคคลดังกล่าวด้วยซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องดำเนินการใต้สวนและมีความเห็นหรือวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาไม่เกิน 2 ปี นับแต่วันที่เริ่มดำเนินการใต้สวน เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุจำเป็น คณะกรรมการ ป.ป.ช. อาจขยายระยะเวลาออกไปตามที่จำเป็นได้แต่รวมแล้วต้องไม่เกิน 3 ปี²¹

3) ใต้สวนเพื่อดำเนินคดีในฐานความผิดอื่นที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ กำหนดหรือที่มีกฎหมายกำหนดให้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.²² อย่างเช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 มาตรา 14 ได้บัญญัติว่า ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิด

²⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 28 (1) มาตรา 30 มาตรา 48 และมาตรา 76.

²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 28 (1) มาตรา 30 มาตรา 48 และมาตรา 76.

²² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 28 (2).

เกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐตามพระราชบัญญัตินี้ ดังนั้นพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542 จึงเป็นกฎหมายที่กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 4 นิยามคำว่า“ผู้ถูกกล่าวหา” หมายความว่า ผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติให้ดำเนินการไต่สวนตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ไม่ว่าจะเป็นในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดกล่าว จึงพอสรุปได้ว่าบุคคลที่อาจตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาในคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1) เจ้าพนักงานของรัฐ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 4 นิยามคำว่า“เจ้าพนักงานของรัฐ” หมายความว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. และได้ให้นิยามของคำว่า“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” หมายความว่า ข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นซึ่งมีตำแหน่งหรือ เงินเดือนประจำ ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐหรือในรัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารท้องถิ่น รองผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ช่วยผู้บริหารท้องถิ่น และสมาชิกสภาท้องถิ่นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าพนักงานตามกฎหมาย ว่าด้วยลักษณะปกครองท้องถิ่น หรือเจ้าพนักงานอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้หมายความรวมถึงกรรมการ อนุกรรมการ ลูกจ้างของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ และบุคคลหรือคณะบุคคล บรรดาซึ่งมีกฎหมายกำหนดให้ใช้อำนาจหรือได้รับมอบให้ใช้อำนาจทางปกครองที่จัดตั้งขึ้นในระบบราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือกิจการอื่นของรัฐด้วย แต่ไม่รวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ และคณะกรรมการ ป.ป.ช.²³

2) เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 4 นิยามคำว่า“เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศ” และคำว่า“เจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศ” ไว้ต่างหากจากคำว่า“เจ้าหน้าที่ของรัฐ” ประกอบกับระเบียบคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 กำหนดถึง ผู้ถูกร้อง หมายถึง เจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศด้วย ดังนั้น บุคคลที่ตกเป็นผู้ถูกร้องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม

²³ ระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ข้อ 4.

การทุจริต พ.ศ. 2561 จึงรวมถึงเจ้าหน้าที่ดังกล่าวด้วย

3) บุคคลอื่น

นอกจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ รวมถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐต่างประเทศและเจ้าหน้าที่ขององค์การระหว่างประเทศจะตกเป็นผู้ถูกร้องแล้ว คณะกรรมการ ป.ป.ช. ยังมีหน้าที่และอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยชี้มูลบุคคลใดซึ่งมิใช่เจ้าพนักงานของรัฐดังกล่าวมาข้างต้นก็ได้ เช่น ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน และผู้ให้ ขอให้หรือรับว่าจะให้ หรือนิติบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคล ตามมาตรา 28 (1) (2) และ(4) เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการหรือประวิงการกระทำอันมิชอบ ด้วยกฎหมาย ซึ่งเป็นความผิดอยู่ในหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อย่างเช่นความผิด ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 หมวด 11 ว่าด้วยบทกำหนดโทษ มาตรา 175 ถึงมาตรา 182

2.3.3 ระบบการดำเนินคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศไทย

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการในประเทศไทย อาจมีการเริ่มต้นคดีได้ในหลายช่องทาง กล่าวคือ กรณีผู้เสียหายร้องเรียนด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁴ หรือกรณีพนักงานสอบสวนส่งเรื่องให้ผู้เสียหายได้ร้องทุกข์หรือมีผู้กล่าวโทษต่อพนักงานสอบสวนมายังคณะกรรมการ ป.ป.ช. และเรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช.²⁵ หรือกรณีคณะกรรมการ ป.ป.ช. หยิบยกเรื่องกล่าวหาขึ้นดำเนินการเองกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัย²⁶ หรือผู้เสียหายยื่นฟ้องเองต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ²⁷ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 กำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการตรวจสอบเบื้องต้นและรวบรวมพยานหลักฐานในเรื่องกล่าวหาานั้น หากพบว่ามีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอต่อการไต่สวนข้อเท็จจริง ก็จะดำเนินการไต่สวนเพื่อวินิจฉัยว่าข้อกล่าวหาอันมีมูลหรือไม่ต่อไป ซึ่งแม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มิได้มีบทบัญญัติชัดเจนว่าให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ใช้ระบบไต่สวนในการดำเนินการกับเรื่องกล่าวหาหรือเรียน แต่เมื่อพิจารณาบทบัญญัติทั้งหลายในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 โดยรวมจะเห็นได้ว่ากฎหมายมุ่งหมายให้นำระบบไต่สวนมาใช้ในการดำเนินคดีความผิด

²⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 60.

²⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา 61.

²⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา 59 วรรคท้าย.

²⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2559 มาตรา 16 (1).

ต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ เนื่องจากพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวกำหนดให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการโดยใช้วิธี “ไต่สวน” แตกต่างจากในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่มีบทบัญญัติให้พนักงานสอบสวนดำเนินการ “สอบสวน” ความผิดอาญาในคดีอาญาทั่วไป ทั้งเมื่อพิจารณาบทบัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 ประกอบระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ว่าด้วยการตรวจสอบและไต่สวน พ.ศ. 2561 ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนข้อเท็จจริง เรื่องกล่าวหาหรือเรียนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับระบบไต่สวน ทั้งสิ้น กล่าวคือ คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจที่จะหยิบยกเรื่องกล่าวหาขึ้นดำเนินการไต่สวน กรณีที่มีเหตุอันควรสงสัย ทั้งในการไต่สวนคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจอย่างกว้างขวางในการรวบรวมพยานหลักฐานด้วยตนเอง การดำเนินการไต่สวนเป็นไปโดยลับมิได้มีการเปิดเผยให้บุคคลทั่วไปเข้ารับฟังการไต่สวนได้ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ที่มีอำนาจไต่สวนและวินิจฉัยชี้มูลเรื่องกล่าวหาหรือเรียนได้ด้วยตนเองแบบเบ็ดเสร็จ เป็นต้น ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นลักษณะการดำเนินคดีของระบบไต่สวน และเมื่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหา มีความผิดทางอาญา คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งรายงาน สำนักงานการไต่สวน เอกสารพยานหลักฐาน และความเห็น พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ไปยังอัยการสูงสุดเพื่อให้อัยการสูงสุด ดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหา เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งเฉพาะ²⁸ หรือฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจ พิพากษาคดีในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ²⁹ หรือประธานคณะกรรมการ ป.ป.ช. ฟ้องคดีต่อศาลที่มีเขตอำนาจพิพากษาคดีเองกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นอัยการสูงสุด³⁰

ส่วนกรณีคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. พิจารณาเห็นสมควรส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³¹ การดำเนินการโดยพนักงานสอบสวนจะใช้วิธีการ “สอบสวน” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา³² ซึ่งเมื่อพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบในการสอบสวนเห็นว่า การสอบสวนเสร็จแล้ว และมีความเห็นควรสั่งฟ้องไปยังพนักงานอัยการ³³ หากพนักงานอัยการมีความเห็นควรสั่งฟ้อง

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2561 มาตรา 76.

²⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา 91 (1) ประกอบ มาตรา 93.

³⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา 95.

³¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. มาตรา 63.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 และมาตรา 121 วรรคแรก.

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มาตรา 141 และมาตรา 142.

จะออกคำสั่งฟ้องและฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล³⁴

สำหรับในการพิจารณาคดีในชั้นศาล นั้น ศาลจะใช้ระบบไต่สวนไม่ว่าในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ ประธานกรรมการ ป.ป.ช. เป็นโจทก์ หรือในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์³⁵

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าระบบการดำเนินคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการจะใช้ทั้งระบบไต่สวนและระบบกล่าวหาในการดำเนินคดี ขึ้นอยู่กับช่องทางที่จะดำเนินคดี โดยสรุปได้ว่า หากการดำเนินคดีเริ่มต้นโดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะใช้ระบบไต่สวน แต่หากการดำเนินคดีเริ่มต้นที่พนักงานสอบสวน จะใช้ระบบกล่าวหา แต่ในชั้นศาลนั้นไม่ว่าการดำเนินคดีจะเริ่มต้นที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือการดำเนินคดีจะเริ่มต้นที่พนักงานสอบสวน หรือผู้เสียหายจะเป็นโจทก์ ยื่นฟ้องต่อศาลเอง ศาลจะใช้ระบบไต่สวนในการพิจารณาคดีทั้งสิ้น³⁶

จึงมีข้อน่าคิดว่าการดำเนินคดีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการที่ใช้ทั้งระบบไต่สวนและระบบกล่าวหา ในชั้นการดำเนินคดีของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือในชั้นการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวน แล้วแต่กรณีดังกล่าว จะส่งผลกระทบต่อการอำนวยความสะดวกและสิทธิเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีโดยเฉพาะผู้เสียหาย และผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้ต้องหา หรือไม่

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา

วัตถุประสงค์ของการดำเนินคดีอาญาคือการพิสูจน์ความผิด และนำตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษซึ่งเป็นภารกิจสำคัญยิ่งของรัฐในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นการควบคุมอาชญากรรมมิให้เกิดขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวรัฐจึงจำเป็นต้องกระทำทุกวิถีทางเพื่อที่จะพิสูจน์ความผิด และหาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ ซึ่งอีกด้านหนึ่ง อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดี โดยเฉพาะตัวผู้ถูกกล่าวหาที่ต้องมีการพิสูจน์ความผิดให้แน่ชัดเสียก่อนว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาจึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย จึงต้องมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินคดีอาญา โดยบทบัญญัติดังกล่าวมีที่มาจากหลักการพื้นฐานแห่งการคุ้มครองสิทธิและมาตรการการคุ้มครองสิทธิตามหลักสากลดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป

³⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143.

³⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 16 (1).

³⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 6.

2.4.1 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาคถือเป็นหลักการพื้นฐานของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยถือว่า มนุษย์จะดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีได้ก็ต่อเมื่อมนุษย์มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับมนุษย์คนอื่น ๆ ในสังคม สิทธิและเสรีภาพดังกล่าวต้องได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายโดยมิต้องคำนึงถึงคุณสมบัติในประการอื่น ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ภาษา อายุ ถิ่นกำเนิด ศาสนา เป็นต้น ทั้งยังเป็นหลักที่ควบคุมการใช้อำนาจของรัฐให้อยู่ในกรอบของกฎหมาย มิให้รัฐใช้อำนาจตามอำเภอใจ ซึ่งความเสมอภาคในที่นี้ หมายถึง ความเสมอภาคในทางกฎหมาย มิได้หมายถึง ความเสมอภาคในฐานะความเป็นอยู่ โดยรัฐและฝ่ายปกครองต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกัน และปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระ สำคัญที่แตกต่างกัน³⁷

หลักความเสมอภาคพิจารณาได้เป็น 2 ประเภท คือ หลักความเสมอภาคทั่วไป และหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง โดยหลักความเสมอภาคทั่วไป เป็นกรณีที่บุคคลทุกคนสามารถหยิบยกขึ้นกล่าวอ้างขั้นรัฐได้ เกี่ยวกับการกระทำใด ๆ ของรัฐ หากเรื่องนั้นมีได้กำหนดไว้ในหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง ส่วนหลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่องเป็นกรณีที่กฎหมายมีการกำหนดหลักความเสมอภาคภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะเรื่อง

สำหรับในประเทศต่าง ๆ ที่มีการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตย อาทิ ประเทศฝรั่งเศส เยอรมนี อิตาลี ก็ได้นำเอาหลักความเสมอภาคไปบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศตน รวมถึงประเทศไทยก็ได้นำมาบัญญัติไว้ใน มาตรา 27 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

“บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคล ไม่ว่าด้วยเหตุความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือเหตุอื่นใด จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพ ได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น หรือเพื่อคุ้มครองหรืออำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการ หรือผู้ด้อยโอกาส ย่อมไม่ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

³⁷ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 95.

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กร ของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม”

2.4.2 หลักสากลในการคุ้มครองสิทธิผู้ถูกกล่าวหา

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ประเทศต่าง ๆ จำนวน 51 ประเทศ ได้ลงนามในกฎบัตรสหประชาชาติ ก่อตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสันติและความมั่นคงของโลก โดยการใช้มาตรการการร่วมมือกัน ทั้งยังเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อช่วยกันคลี่คลายและแก้ปัญหาด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชน ในวันที่ 10 ธันวาคมค.ศ. 1948 ที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติ ได้มีข้อมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) ซึ่งถือเป็นการรับรองสิทธิมนุษยชนเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรกของโลก ถือเป็นแม่แบบมาตรฐานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของประเทศภาคีสมาชิกสหประชาชาติเพื่อนำไปบัญญัติไว้ในกฎหมายภายในของประเทศตน³⁸ ต่อมาได้มีความพยายามที่จะปรับปรุงข้อความให้ชัดเจนและเกิดความละเอียดเพิ่มขึ้น ทำให้มีการร่างกติการะหว่างประเทศที่มีผลบังคับทางกฎหมาย กล่าวคือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights) สำหรับประเทศไทยก็ได้ร่วมรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และได้เข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ดังกล่าวด้วย มาตรการการคุ้มครองสิทธิ ดังนั้น กฎบัตรและกติกาทั้งสองฉบับดังกล่าวจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ในฐานะที่เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ ในการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะสิทธิเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

2.4.2.1 ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) การคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หรือจำเลยตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย

1) สิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษด้วยวิธีการที่ทารุณ โหดร้าย หรือ ไร้มนุษยธรรม

ข้อ 5 บุคคลใดจะถูกกระทำทรมานหรือการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีไม่ได้

2) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม คุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ข้อ 9 บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศตามอำเภอใจไม่ได้

3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย และเป็นธรรม

³⁸ กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ข้อ 10 ทุกคนย่อมมีสิทธิในความเสมอภาคอย่างเต็มที่ในการได้รับการพิจารณาคดี ที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระและไม่ลำเอียงในการพิจารณากำหนดสิทธิและหน้าที่ของ ตนและ ข้อกล่าวหาอาญาใดต่อตน

4) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด

ข้อ 11 (1) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาคดีที่เปิดเผย ซึ่งตน ได้รับหลักประกันที่จำเป็นทั้งปวงสำหรับการต่อสู้คดี

5) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง

ข้อ 11 (2) บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำ หรือละ เว้นใดอันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่าง ประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้ และจะกำหนดโทษที่หนักกว่าที่บังคับใช้ในขณะที่ได้ กระทำ ความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

6) สิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองในเรื่องการตรวจค้นสถานที่ส่วนบุคคล เนื้อตัวร่างกาย

ข้อ 12 บุคคลใดจะถูกแทรกแซงตามอำเภอใจในความเป็นส่วนตัว ครอบครัว ที่อยู่ อาศัย หรือ การสื่อสาร หรือจะถูกลบลู่เกียรติยศและชื่อเสียงไม่ได้ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความ คุ้มครองของ กฎหมายต่อการแทรกแซงสิทธิหรือการลบลู่ดังกล่าวนี้

7) สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผลอันเนื่องมาจากการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิขั้น พื้นฐาน

ข้อ 8 ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอันมีประสิทธิผลจากศาลที่มีอำนาจแห่งรัฐ ต่อการ กระทำอันล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

2.4.2.2 กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights)

การคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในส่วนที่ เกี่ยวกับ ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หรือจำเลยตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิ ทางการเมืองประกอบด้วย

1) สิทธิที่จะไม่ได้รับการลงโทษด้วยวิธีการที่ทารุณ โหดร้าย หรือ ไร้มนุษยธรรม

ข้อ 7 บุคคลใดจะถูกทรมานหรือได้รับผลปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายผิดมนุษยธรรม หรือต่ำช้ามิได้ กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ บุคคลใดจะถูกทดลองทางแพทย์หรือทางวิทยาศาสตร์ โดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจอย่างอิสระหาได้ไม่

2) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม คุมขังโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ข้อ 9

(1) บุคคลทุกคนมีสิทธิในเสรีภาพและความปลอดภัยของร่างกาย บุคคลจะถูกจับกุม หรือควบคุมโดยอำเภอใจมิได้ บุคคลจะถูกกลั่นแกล้งเสรีภาพของตนมิได้ ยกเว้น โดยเหตุและโดยเป็นไปตามกระบวนการที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

(2) ในขณะที่จับกุม บุคคลใดที่ถูกจับกุมจะต้องได้รับแจ้งถึงเหตุผลในการจับกุม และจะต้องได้รับแจ้งถึงข้อหาที่ถูกจับกุมโดยพลัน

(3) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือควบคุมตัวในข้อหาทางอาญา จะต้องถูกนำตัวโดยพลัน ไปยังศาล หรือเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะใช้อำนาจทางตุลาการ และจะต้องมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีภายในเวลาอันสมควร หรือได้รับการปล่อยตัวไป มิให้ถือเป็นหลักทั่วไปว่าจะต้องควบคุมบุคคลที่รอการพิจารณาคดี แต่ในการปล่อยตัวอาจกำหนดให้มีการประกันว่าจะมาปรากฏตัวในการพิจารณาคดี ในขั้นตอนอื่นของกระบวนการพิจารณา และจะมาปรากฏตัวเพื่อการบังคับตามคำพิพากษาเมื่อถึงวาระนั้น

(4) บุคคลใดที่ถูกกลั่นแกล้งสิทธิเสรีภาพโดยการจับกุมหรือการควบคุม มีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลเพื่อให้ตัดสินโดยไม่ชักช้าถึงความชอบด้วยกฎหมายของการควบคุมผู้นั้น และหากการควบคุมไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ให้ศาลมีคำสั่งปล่อยตัวไป

(5) บุคคลใดที่ถูกจับกุมหรือถูกควบคุม โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน

3) สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย และเป็นธรรม

ข้อ 14

(1) บุคคลทุกคนย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและตุลาการในการพิจารณาคดีอาญา อันบุคคลต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาข้อพิพาททางสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยในศาลที่มีอำนาจมีอิสระและเป็นกลางซึ่งจัดขึ้นตามกฎหมาย หนังสือพิมพ์และสาธารณชนอาจถูกห้ามรับการฟังพิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนได้ก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยหรือความมั่นคงของชาติในสังคมประชาธิปไตยหรือด้วยเหตุผลด้านความเป็นอยู่ส่วนตัวของคู่กรณี หรือในกรณีศาลเห็นเป็น ความจำเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งการเป็นข่าวอาจทำให้กระทบต่อความยุติธรรม แต่คำพิพากษาในคดีอาญาหรือข้อพิพาททางแพ่งย่อมเป็นที่เปิดเผย เว้นแต่จำเป็นเพื่อผลประโยชน์ของเด็กและเยาวชนหรือเป็นกระบวนการพิจารณาคดีเกี่ยวกับข้อพิพาทเรื่องทรัพย์สินของคู่สมรสหรือการเป็นผู้ปกครองเด็ก

4) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ความผิด

ข้อ 14

(2) บุคคลทุกคนผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิได้รับการ สันนิษฐานว่า

เป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ากระทำผิดตามกฎหมาย

ส่วนในวรรค 3 ให้หลักประกันขั้นต่ำแก่บุคคลที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดในการ พิจารณาคดีในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

ก. สิทธิที่จะทราบข้อหา กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิจะได้รับแจ้งสภาพและข้อหาแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาโดยพลันและโดยละเอียดในภาษาซึ่งบุคคลนั้นเข้าใจได้ตามข้อ 14 วรรค 3 (ก)

ข. สิทธิในการต่อสู้คดี กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะ ต่อสู้คดีอย่างเสมอภาค โดยมีเวลาและได้รับความสะดวกเพียงพอแก่การเตรียมการเพื่อต่อสู้คดี และสามารถติดต่อกับทนายความได้ตามประสงค์ ตามข้อ 14 วรรค 3 (ข)

ค. สิทธิในการได้รับการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิได้รับการพิจารณาโดยปราศจากความล่าช้าเกินความจำเป็นตามข้อ 14 วรรค 3 (ค)

ง. สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านทนายความ กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้านทนาย และหากไม่สามารถจัดหาทนายได้รัฐต้องจัดหาให้โดยไม่คิดมูลค่า ตามข้อ 14 วรรค 3 (ง)

จ. สิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านล่าม กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหา ว่ากระทำผิดมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือด้านล่ามโดยไม่คิดมูลค่า หากไม่อาจเข้าใจหรือพูดภาษาที่ใช้ ในศาล ได้ ตามข้อ 14 วรรค 3 (จ)

ฉ. สิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ และไม่ถูกบังคับให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองตามข้อ 14 วรรค 3 (ฉ)

5) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง

ข้อ 15 บุคคลย่อมไม่ต้องรับผิดในทางอาญาเพราะการกระทำหรืองดเว้นกระทำการใดถ้าไม่ถึงกับเป็นความผิดอาญาตามกฎหมายภายในหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะที่ กระทำการนั้น โทษที่จะลงก็ไม่อาจหนักกว่าโทษที่มีอยู่ในขณะกระทำการอันเป็นความผิดหากภายหลังการกระทำความผิดนั้น ได้มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนด โทษน้อยลง ผู้กระทำความผิดย่อมได้รับประโยชน์จากการนั้น

2.4.3 หลักประกันสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามกฎหมายไทย

ผู้ต้องหาคดีอาญาในประเทศไทยจะได้รับความคุ้มครองสิทธิตั้งแต่ในชั้นก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาพิพากษาของศาล จนกระทั่งมีการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาในศาลที่มีเขตอำนาจ จำเลยก็จะได้รับการคุ้มครองสิทธิของตนเองด้วย โดยกฎหมายของไทยที่มีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา มี 2 ฉบับ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช 2560 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.4.3.1 หลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ในอดีตที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในทุกฉบับต่างมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหา และจำเลย ซึ่งจะมีบทบัญญัติคุ้มครองมากหรือน้อยเพียงใด นั้นขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมในขณะที่มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนั้น ๆ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันก็มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิบุคคลที่ตกเป็นผู้ต้องหา และจำเลยไว้เช่นเดียวกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การคุ้มครองสิทธิบุคคลที่เป็นบททั่วไป

มาตรา 3 อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 25 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่นบุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพ เช่นว่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีมาตรการกฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญสามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 26 การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขไว้ กฎหมายดังกล่าวต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ รวมทั้งต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิ และเสรีภาพไว้ด้วย

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใด กรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะ

มาตรา 27 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

2) สิทธิที่จะไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีการที่โหดร้าย ทารุณ

มาตรา 28 วรรคท้าย “การทรมาน ทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้”

3) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม คุมขัง โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 28 วรรคสอง “การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่น ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

4) สิทธิที่จะไม่ถูกค้นตัว หรือค้นเคหสถานหรือที่รโหฐาน โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 28 วรรคสาม “การค้นตัวบุคคลหรือการกระทำใดอันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกาย จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 33 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน

การเข้าไปในเคหสถาน โดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการค้นเคหสถาน หรือที่รโหฐานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

5) สิทธิที่จะไม่ถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง

มาตรา 29 วรรคแรก “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ใน กฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลา ที่กระทำความผิดมิได้”

6) สิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

มาตรา 29 วรรคสอง “ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อ บุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

7) สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

มาตรา 41 บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ

(1) ได้รับทราบและเข้าถึงข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในครอบครองของหน่วยงานของรัฐ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) เสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว

(3) ฟ้องหน่วยงานของรัฐให้รับผิดชอบเนื่องจากการกระทำหรือการละเว้นการกระทำของ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ

2.4.3.2 หลักประกันสิทธิของผู้ถูกจับ ผู้ต้องหา และจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1) สิทธิผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขัง

มาตรา 7/1 ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาซึ่งถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาไว้วางใจทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรกและให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีสิทธิดังต่อไปนี้ด้วย

(1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(2) ให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ ในชั้นสอบสวน

(3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจซึ่งรับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหามีหน้าที่ แจ้งให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหานั้นทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิตามวรรคหนึ่ง

2) สิทธิจำเลยในระหว่างดำเนินกระบวนการพิจารณา

มาตรา 8 นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้

(1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม

(2) แต่งทนายความแก่ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้น ตลอดจนชั้นศาล

อุทธรณ์และศาลฎีกา

(3) ปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้น ๆ

(5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนา หรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้น ค่าธรรมเนียมนั้น

(6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิ ตามวรรคหนึ่ง (6) เช่นเดียวกับจำเลยด้วย

3) สิทธิจัดให้มีล่ามเพื่อช่วยสื่อสารระหว่างดำเนินคดี

มาตรา 13 การสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณา ให้ใช้ภาษาไทย แต่ถ้ามีความจำเป็นต้องแปลภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยหรือต้อง

แปลภาษาไทยเป็นภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่นหรือภาษาต่างประเทศให้ใช้ล่ามแปล

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทย หรือสามารถพูดหรือเข้าใจเฉพาะภาษาไทยท้องถิ่นหรือภาษาถิ่น และไม่มีล่าม ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามให้โดยมิชักช้า

ในกรณีที่ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย หรือพยานไม่สามารถพูดหรือได้ยิน หรือ สื่อความหมายได้และไม่มีล่ามภาษามือ ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล จัดหาล่ามภาษามือให้หรือจัดให้ถาม ตอบ หรือสื่อความหมายโดยวิธีอื่นที่เห็นสมควร

4) สิทธิเกี่ยวกับผู้ถูกจับ

4.1) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา 78 พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะจับผู้ใด โดยไม่มีหมายจับ หรือคำสั่งของศาลนั้น ไม่ได้ เว้นแต่

(1) เมื่อบุคคลนั้นได้กระทำความผิดซึ่งหน้าดังได้บัญญัติไว้ในมาตรา 80

(2) เมื่อพบบุคคลโดยมีพฤติการณ์อันควรสงสัยว่าผู้นั้นน่าจะก่อเหตุร้ายให้เกิดภัยอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีเครื่องมือ อาวุธ หรือวัตถุอย่างอื่น อันสามารถอาจใช้ในการกระทำความผิด

(3) เมื่อมีเหตุที่จะออกหมายจับบุคคลนั้นตามมาตรา 66 (2) แต่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่อาจขอให้ศาลออกหมายจับบุคคลนั้นได้

(4) เป็นการจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หนีหรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อยชั่วคราวตามมาตรา 117

4.2) สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุมในที่รโหฐาน

มาตรา 81 ไม่ว่าจะมีความหมายจับหรือไม่ก็ตาม ห้ามมิให้จับในที่รโหฐานเว้นแต่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายนี้อันว่าด้วยการค้นในที่รโหฐาน

4.3) สิทธิที่จะถูกนำตัวไปยังพนักงานสอบสวนในเวลาที่กำหนด

มาตรา 84 เจ้าพนักงานหรือราษฎรผู้ทำการจับต้องเอาตัวผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวนตามมาตรา 83 โดยทันที...

4.4) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งสิทธิต่าง ๆ

มาตรา 84 ... ให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งมีผู้นำผู้ถูกจับมาส่ง แจ้งให้ผู้ถูกจับทราบถึงสิทธิตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 7/1 รวมทั้งจัดให้ผู้ถูกจับสามารถติดต่อกับญาติหรือผู้ซึ่งถูกจับไว้วางใจเพื่อแจ้งให้ทราบถึงการจับกุมและสถานที่ที่ถูกควบคุมได้ในโอกาสแรก เมื่อผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานสอบสวน

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ถูกจับให้ไว้ต่อพนักงานผู้จับ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจในชั้นจับกุมหรือรับมอบตัวผู้ถูกจับ ถ้าถ้อยคำนั้นเป็นคำรับสารภาพของผู้ถูกจับว่าตน ได้กระทำความผิดห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าเป็นถ้อยคำอื่นจะรับฟังเป็น พยานหลักฐานในการ พิสูจน์ความผิดของผู้ถูกจับ ได้ต่อเมื่อได้มีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือ ตามมาตรา 83 วรรคสอง แก่ผู้ถูกจับแล้วแต่กรณี

5) สิทธิควบคุมผู้ถูกจับ

มาตรา 86 ห้ามมิให้ใช้วิธีควบคุมผู้ถูกจับเกินกว่าที่จำเป็นเพื่อป้องกันมิให้เขาหนีเท่านั้น

มาตรา 87 ห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี

6) สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นพนักงานสอบสวน

6.1) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งข้อหา

มาตรา 134 เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงาน สอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมาอยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดมารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ

6.2) สิทธิที่จะแก้ข้อหา

มาตรา 134วรรคสี่บัญญัติว่าพนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหา และที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้

6.3) สิทธิที่จะให้รัฐจัดหาทนายความให้

มาตรา 134/1 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่ผู้ต้องหาไม่อายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่พนักงานสอบสวนแจ้งข้อหา ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงาน สอบสวนถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้รัฐจัดหาทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มถามคำให้การให้พนักงานสอบสวน ถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและผู้ต้องหาต้องการทนายความ ให้รัฐจัดหา ทนายความให้

6.4) สิทธิที่จะให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตน

มาตรา 134/3 ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

6.5) สิทธิที่จะได้รับการแจ้งสิทธิต่าง ๆ

มาตรา 134/4 ในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า

(1) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ ถ้าผู้ต้องหาให้การ ถ้อยคำที่ผู้ต้องหาให้การ

อาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้

(2) ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้

ถ้อยคำใด ๆ ที่ผู้ต้องหาให้ไว้ต่อพนักงานสอบสวนก่อนมีการแจ้งสิทธิตามวรรคหนึ่ง หรือก่อนที่จะดำเนินการตามมาตรา 134/1 มาตรา 134/2 และมาตรา 134/3 จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นไม่ได้

7) สิทธิของจำเลยในชั้นพิจารณา

7.1) สิทธิได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

7.2) สิทธิที่จะให้ศาลตั้งทนายความให้

มาตรา 173 ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ให้ศาลตั้งทนายความให้